

тичність, яка вважає себе слов'янською, київською, і бере свій початок від Давньої Русі, війна буде тривати безкінечно.

Ми не хочемо бути частиною *русского міра*, а вони не хочуть нас відпустити. Це особливий вид імперіалізму, який сильно відрізняється від інших. Німці, наприклад, ніколи не вважали поляків зіпсутими німцями, а от *русские* вважають українців «зіпсутими» *русскими*.

Рано чи пізно Російська імперія все одно припинить своє існування і на цій території утвориться нова система відносин. Тому в Україні вже слід формувати свою східну політику, яка була б успішною.

Не забуваймо, що схожий період був і сто років тому. Був патріотично-імперіалістичний угар 1914 року, коли Російська імперія вступала у Першу світову війну на економічному підйомі, колосальній мобілізації і вже через два з половиною роки почався її розвал, ура-патріотизм змінився приходом до влади більшовиків на гаслах національної капітуляції, знищення імперії. Ми можемо замість Росії–2014 отримати Росію–2017, це може бути інша Росія і новий етап розвалу імперії.

Олексій Курінний

*Директор програм захисту прав нації,
національних меншин і корінних народів
за національно-міжнародним правом*

Центру міжнародного захисту прав людини НАУКМА

Західноруський світ як ціннісна протиположність «русскому міру» й модель переформатування Східної Європи

Для того, щоб належно окреслити бажане місце і роль України й українського народу у майбутній геополітичній моделі світу, а також системі міжнародних відносин (яка саме зазнає істотного переформатування нині) відповідно до географічних, демографічних та етнополітичних чинників, потрібно, по-перше, з'ясувати історичну чисельність і територіальне посідання українців у період до початку найбільших збройних конфліктів (**з'ясувати стартові умови**), репресії і лихоліття, що зачепили українців і їхні терени (тобто фактично станом на 1914–1926 рр.), по-друге, з'ясувати сутність і кваліфікувати правовий характер насильницьких дій сусідніх держав і народів супроти українського етносу (кваліфікувати злочини проти людства і віднайти **правові механізми поновлення порушених прав і правового статусу**), по-третє, визначити залишкову чисельність і сучасний стан розселення українців (**з'ясувати поточні умови для геополітичної гри**). І вже тоді запропонувати нову модель упорядкування східноєвропейського простору після можливого послаблення та розпаду Росії: із Україною в якості провідного суб'єкта й рушія нового — децентралізованого геополітичного союзу рівних держав, утвореного як на основі згаданих вище географічних, демографічних та інших чинників, так і з урахуванням релігійної спільності й компліментарності, спільного історичного та культурного минулого (руська державність і західноруська культурна спадщина,

гуманістична правова традиція руського Середньовіччя, абсолютно рівноцінна й відповідна сучасній західній концепції верховенства права і прав людини), а також спільності сучасних потреб та інтересів пострадянських національних держав.

Чисельність, розселення і політичний вплив українців станом на 1914–1917 рр. Винищення українського населення у 1930–1940 рр.

Перш за все необхідно зазначити, що до тридцятирічного періоду воєн й інших злочинних насильницьких пертурбацій (з 1914 до 1947 р.) українці мали надзвичайно сприятливі демографічні й географічні характеристики, будучи народом, що впродовж десятиліть істотно випереджав сусідів за темпами приросту населення й мирного освоєння нових земель, розширення меж своєї етнічної території (за цим останнім показником на початку ХХ століття українці у Європі поступались хіба що росіянам).

Показово, що впродовж ХVІІІ століття питома вага етнічних українців у складі Російської імперії, за розрахунками російських учених Я. Водарського та В. Кабузана, зростала у період з 1719 (перша ревізія) по 1795 рр. (п'ята ревізія): із **12,9% до 19,8%**, причому в кордонах 1719 р. — з **12,9% до 16,1%**, що було зумовлене, зокрема, і високим природним приростом населення у степовій Україні і Слобожанщині. Для порівняння, відсоток росіян упав із 70,7 до 48,9%, а у кордонах 1720-х рр. — із 70,7 до 68,5%, що, своєю чергою, було зумовлене пониженим рівнем природного приросту у центральних великоросійських губерніях. Саме за цей час українці долучили до своїх етнічних просторів степовий Південь (званий російською владою «Новоросією», до якої протягом ХVІІІ століття входили і Область Війська Донського, і Кубань-Чорноморія), де українці досягли 52.2% вже у 1750-х рр., тоді як відсоток росіян впав до 19%¹.

Народи	Чисельність (в тис. чол.)			Відсоток (в %)		
	1719 р.	1795 р.	1795 р. в межах 1719 р.	1719 р.	1795 р.	1795 р. в межах 1719 р.
Росіяни	11 127,5	20 117,7	20061,2	70,7	49,8	68,5
Українці	2 025,8	8 163,6	4 721,4	12,9	19,8	16,1
Білоруси	382,7	3 402,5	664,7	2,4	8,3	2,3

Започатковані у 1719 р. тенденції цілком зберігали силу і протягом усього ХІХ та навіть початку ХХ століття: російські вчені В. М. Кабузан та С. І. Брук відзначали в українців вищу, ніж у великоросів, народжуваність. Водночас, зауважили вчені і наростання асиміляційних процесів: так, у «Новоросії» частка українців зменшилась із **52,5%** у 1755 р. до **41,3** у 1917 р. — тепер уже значною мірою через асиміляційні процеси. Усього ж, за підрахунками вчених, протягом другої половини ХІХ ст. русифікувалось 1,5 млн. українців. Невипадково впродовж імперського панування, попри зростання абсолютної чисельності українців, їх відсоткова частка у складі населення імперії падала: з **19,8% у 1795 р.** і більш ніж **20%** на початку ХІХ століття — до **17,5%** у 1897 г. і **17,3%** у 1917-му році².

Взагалі, наприкінці ХІХ – на початку ХХ століття (до 1914 р.) українці як етнос відзначались одним із найвищих у світі темпів природного приросту населення, що дало змогу їм не лише істотно випередити сусідні народи, скажімо білорусів, угорців та поляків, але і поступово скорочувати розрив із росіянами. Так, у 1719 р. українці більш ніж удвічі поступались росіянам, тоді як у 1795 р. — вже менш ніж удвічі. Протягом ХІХ – початку ХХ століття, за даними західної доктрини й офіційної статистики, цей розрив лише постійно скорочувався. Це можна простежити за табл. 1 на стор. 55.

Показово, що усього лише за двадцять років, у період 1877–1897 рр., чисельність українців фактично подвоїлась, а за наступні 17 років — зростає іще на третину.

Поширилася й українська етнічна територія, що було зауважено навіть російською владою: у травні 1917 р. під час

переговорів української делегації на чолі з В. Винниченком із Тимчасовим урядом. Останній, відмовляючи щодо автономії, заявив про відсутність у себе повноважень встановлювати новий адміністративний лад України з включенням до її складу... **12 губерній** (з них — 9 традиційних українських губерній плюс, вочевидь, Холмська губернія та Кубанська область як регіони, де українці становили більшість і, можливо, Бессарабська або Воронежська губернія)³. Гіпотетична українська державність у межах названих 12–13 губерній цілковито відповідала і обрисам України згідно з доктриною авторитетних учених — М. Грушевського, С. Рудницького, В. Кубійовича.

Після остаточного утвердження радянської влади в Україні на теренах Донщини й Півкавказзя утворено величезну адміністративно-територіальну одиницю — Північно-Кавказький край. За площею у 293.652 км² (що дорівнює половині площі сучасної України та перевищує площу Сполученого Королівства, співмірна зі сучасною Італією) та за чисельністю населення (8,36 млн. осіб, станом на 1.01.1930 — 8,98 млн.) Північно-Кавказький край РСФРР перевершував усі республіки СРСР, окрім власне Росії та України⁴. Але, як і у випадку Війська Донського та Кубані, — українці так і не стали титульною нацією чи бо-дай корінним народом цієї території, попри їхню чисельність.

За даними першого Всесоюзного перепису населення від 17 грудня 1926 р., у Північно-Кавказькому краї налічувалось 3,107 млн. українців, або 37,2% усіх мешканців (росіяни — 45,9%). Показово, що за національним складом селянства (це понад 80% населення) у 1926 р. зберігався українсько-російський паритет — по 2,8 млн. Так, серед чоловіків у селах Північного Кавказу (вони менше піддавались асиміляції) без національних утворень (зокрема і без Сунженського козачого округу) українці становили 1 290 779 осіб, тоді як росіяни — 1 287 344 серед мешканців сіл. За С. Рудницьким, станом на 1897–1914 рр. було

асимільовано щонайменше 15% людей на теренах сучасного Краснодарського краю (у перерахунку на абсолютні цифри 1926 р. це — 455,7 тис. мешканців 4-х кубанських округів), не менш ніж 40% — на нинішньому Ставрополі (291 тис. у 1926 р.), не менш як 30% населення Терщини (193 тис.) й щонайменше 20% осіб нинішньої Ростовської області (503,8 тис. у 4-х округах без Таганрозького). У переважній більшості — українців регіону записано росіянами. Тож число українців краю мало б бути більшим на 1,443 млн. (на третину), становлячи **4,55 млн., або понад 54% мешканців краю**⁵. Всі ці терени прилягали до радянської України, становлячи нерозривне продовження української етнічної території, на яку і сучасне українство, попри цілковите знищення місцевого українського населення у 1932–33 рр., має всі права відповідно до принципу національності й політичного самовизначення.

На початку ХХ століття ареал розселення українців сягнув свого апогею (Ю. Лоза)⁶ і суттєво перевищував заселені українством терени за офіційною статистикою. Не випадково обидва видатні етнографи, дослідники розселення українства — С. Рудницький та В. Кубійович, — визначаючи межі розселення українства, пропонували дві межі — мінімальну та максимальну. Так, проведена С. Рудницьким достовірна етнічна межа виокремила мінімальну українську територію, яка, за підрахунками вченого, **становила у 1914 р. 905 тис. кв. км і мала 51 млн. 249 тис. чоловік** мешканців (з яких **71,3% — 36,6 млн.** — становили українці). Однак до цієї території прилягали і землі з неусталеними й остаточно невизначеними етнічними межами. Відповідно, максимальна українська територія, за оцінкою Степана Рудницького, мала простір **у 1914 р. 1 млн. 56 тис. кв. км та 53 млн. 906 тис. мешканців** (з яких близько **71,7%** становили українці, тобто **38,65 млн. осіб**). Як бачимо, дійсне число українців у 1914 р. обраховувалось у **36,6–38,7 млн.**⁷ — якраз відповідно до розрахунків учених В. Кабузана та О. Міллера. Показово, що ця цифра пе-

ревищує чисельність українців станом на 2001 р., не кажучи вже про 2014–2015 рр.

За альтернативними й більш пізніми (на 15–20 р.) оцінками іншого вченого, В. Кубійовича, у **1927–1931** р. суцільна українська етнографічна територія становила **728,5** тис. кв. км., на якій проживало **48,4** млн. осіб, з них **36,2** млн. українців (**74,7%**). При цьому українські етнографічні землі із мішаними окраїнами були істотно більшими і становили **932,1–944,7** тис. кв. км., на яких проживало **53,8** млн. осіб, з них **37,6** млн. українців (**70%**)⁸. Надалі чисельність українців на одвічних теренах уже не зростала, перебуваючи у стагнації, а у низці регіонів Слобожанщини й Північного Кавказу — катастрофічно зменшилась унаслідок Голодомору, русифікації й етноциду, що супроводжувався, зокрема, спаленням україномовної літератури на Кубані навесні 1933 р.⁹

Розгляньмо ж сучасне чисельне співвідношення українців і росіян за наслідками двох хвиль винищень і асиміляції (1930–1945 і 2014–2015) (Див. табл. 2 на стор. 55).

З таблиці видно, що, на відміну від українців, росіяни впродовж останніх 20 років втрачають відсоток навіть у власній державі і прискорено — у діаспорі. Падіння відсотка української діаспори здійснюється внаслідок переписування українців РФ та Казахстану на росіян, отже, реальне співвідношення між українцями і росіянами — інше, і повільно змінювалось на користь українців до анексії Криму й початку російсько-української війни, що спричинило спалах українофобії у РФ, а також роздмухування ненависті до українства у Криму й на окупованих теренах Донбасу. Зазначене розпалювання ворожнечі, як і дії російської держави СРСР-РФ (Росія офіційно визнала себе правонаступницею СРСР), є отримати належну правову кваліфікацію відповідно до міжнародного права.

Міжнародний досвід: територіальні зміни у контексті міжнародної політичної відповідальності держав і народів за агресію щодо сусідів, за геноцид та інші злочини проти людства

Тематика політико-правової відповідальності колективних суб'єктів міжнародного права (держав і народів) і досі залишається суперечливою. Для неї характерна складність визначення суб'єктів і порядку відповідальності за початок війни, за злочини геноциду й інші злочини проти людства¹⁰, а також фактично відсутність загальновизнаних, нормативно закріплених чи хоча б наукових стандартів такої відповідальності. Це пояснюється низкою причин і насамперед порівняною рідкістю прецедентів санкціонованої на міжнародному рівні політичної відповідальності держав і народів: упродовж ХХ ст. усього лиш декілька з них зазнали територіальних втрат, так чи інакше пов'язаних із розв'язуванням такими державами війн та вчиненням злочинів проти людства. І так само лише декілька народів у світі було визнано, з низкою застережень, постраждалими від геноциду та подібних злочинів (їх вчиняло керівництво держав, що, як правило, мали власні титульні нації, зацікавлені у геноциді) — цигани та євреї, вірмени, українці, населення Боснії-Герцеговини, Руанди, Камбоджі. Інша причина — екстраординарність відповідальності, що зумовлює неможливість її універсального нормативного врегулювання. Як правило, вона настає за результатами збройних конфліктів і має політичний характер коригування міжнародної та внутрішньої політики держав, що програли у цих конфліктах (як-от Туреччини, Німеччини — за наслідками світових воєн).

Та все ж низка післявоєнних політичних прецедентів показує приклади **санкцій (зокрема і територіальних)** як несприятливих наслідків для держави, винуватой у розв'язанні війни та вчиненні злочинів проти людства, а також її народу: як правило, на користь постраждалої спільноти (Туреччина щодо Вірменії¹¹, Республіка Сербська щодо Федерації Боснії-Герцеговини, Німеччина щодо

Польщі¹²). Варіанти можливих санкцій та коригування політики — доволі різноманітні. На сьогодні можна говорити про такі можливі санкції за геноцид, злочини проти людства та участь у світових війнах:

- Взяття державою на себе зобов'язання всіляко сприяти відновленню прав і чисельності постраждалої спільноти на своїй території, тобто, фактично, дія принципу **«позитивного захисту»** (як повоєнна політика ФРН щодо євреїв), прийнятність та правомірність якої визнається навіть доктриною найбільш радикально налаштованих до України російських шовіністів¹³.
- Зміна кордонів винуватої держави та позбавлення її власної території (втрата Німеччиною 25% східних етнічно німецьких земель у 1945 р.)¹⁴, а перед тим 10% значною мірою етнічних теренів за наслідками Першої світової.
- Обмеження права «народу-винуватця» (титульної нації держави, що розв'язала війну та вчиняла злочини) на самовизначення і проживання на певній території, а також розмірів державної й етнічної території такого народу (німці Чехії, Польщі). Так, на Лозаннській конференції 1923 р. державами-переможцями було відкинуто вимоги звинуваченої у геноциді греків і вірмен турецької сторони — щодо самовизначення турецького населення Західної Фракії¹⁵. Так само не проводився і референдум про самовизначення серед більш як на 90% німецькомовного населення Ельзасу-Лотарингії, Північного Тиролю, Судетської області — ці терени було імперативно передано, відповідно, Франції, Італії та Чехословаччині попри те, що у низці відторгнутих від Німеччини й Австрії етнічно німецьких теренів референдуми були проведені протягом 1920–1921 рр.
- Визнання за постраждалою спільнотою права на самовизначення аж до відокремлення і створення своєї держави незалежно від її постгеноцидної

чисельності й стану — як виняткового прецеденту, зумовленого геноцидом (фактично, компенсація за пережитий геноцид — щодо Вірменії це прямо проголошувалось у 1919–1920 рр.¹⁶) й іншими злочинними діями щодо цієї спільноти (аргументація для самовизначення Косова¹⁷, а також аргументи Росії щодо визнання Абхазії та Південної Осетії)¹⁸.

Як бачимо, така політична відповідальність на практиці реалізується шляхом зменшення території держави, керівництво якої визнано винним у геноциді, чи — застосування негативних санкцій до соціальних груп: титульної нації «держави-винуватця» (німці Німеччини у 1945-му, а у перспективі, цілком можливо, і росіяни РФ), пов'язаних із такою державою етнічних меншин — kin-minority (німці Польщі, Словаччини, Угорщини, а в нашому випадку — росіяни України), іредентних груп (виселення від 3 до 5 млн. судетських німців, що проживали на кордоні із Рейхом, в цьому сенсі постає питання і щодо долі та відповідальності сепаратистськи налаштованого російськомовного та етнічно російського населення Донбасу¹⁹) тощо, які підтримували керівництво злочинної держави. Тож якщо обмін населенням між УРСР та Польщею мав за мету припинення збройного протистояння і не мав характеру санкцій супроти виключно однієї сторони конфлікту, то виселення до 5 мільйонів австрійських німців з Чехії, а також корінного населення з німецьких територій Сілезії, Померанії та Пруссії за подальшої передачі територій Польщі може бути лиш дуже умовно пояснено (але нині вже не може бути виправдано²⁰) необхідністю забезпечення соціального миру, історичними правами Польщі й Чехії на ці землі. Тож ці дії щодо Німеччини й німецькомовних груп (зокрема австрійців) можуть бути правомірними лише у разі визнання їх формою екстраординарної, легітимованої міжнародним правом політичної відповідальності етнічних німців за злочини проти людства. В іншому ж разі очевидним є брутальне порушення доктринальних та

щойно закріплених на той час (1944–1946 рр.) принципів міжнародного права щодо прав людини, суверенітету, непорушності державної території і реалізації права націй на самовизначення. Без обґрунтування політичною відповідальністю безпрецедентні рішення Версальської, Ялтинської і Потсдамської конференцій щодо Німеччини і німців автоматично стають неправовими, і з огляду на наслідки (занепад німецької культури, багатотисячні жертви депортації) — злочинними²¹!

Максимально злободенним, наближеним до нас у часі та найбільш показовим прецедентом відновлення правового статусу та повного обсягу прав спільноти, що потерпала від злочинів проти людства (відновлення «status quo»), є досвід розбудови державно-територіального устрою повоєнного Іраку протягом 2003–2008 рр. Зокрема, до остаточної редакції Конституції нового Іраку, схваленої на всенародному референдумі 15.10.2005, на вимогу постраждалої від багаторічних репресій та етноциду курдської спільноти було додано спеціальну ст. 140, за якою виконавча влада Іраку зобов'язана вжити необхідних заходів з виконання приписів ст. 58 Тимчасового адміністративного закону (Transitional Administrative Law), затвердженого Радою з управління Іраком від 8.03.2004. Зокрема, йшлося про заходи з «нормалізації», проведення перепису населення та референдуму щодо правового статусу (територіальної належності) регіону, постраждалого від злочинів проти людства²². Окрім того, приписи статті є значною мірою унікальними, адже в зазначеній ст. 58 на найвищому рівні влади сучасного Іраку було законодавчо визнано **глибокі демографічні та територіальні маніпуляції, які порушили права людини**, зокрема, політичні права та колективні права національностей й етнічних меншин. Саме тому правові приписи, передбачені ст. 58 Закону спільно зі ст. 140 Конституції, передбачали заходи зі **швидкого і безкомпромісного усунення правопорушень часів режиму С. Хусейна**. Так, передбачалось «вжити заходів

із подолання несправедливості, спричиненої діяльністю попереднього режиму щодо зміни демографічного характеру певних регіонів, у тому числі Кіркуку, депортації, вигнання осіб з місць їх проживання, форсування міграції до регіону та за його межі, поселення в регіоні осіб, ворожих до регіону, а також позбавлення мешканців роботи та коригування їх національності»²³. Отже, наслідки злочинних дій ворожого курдам сунітського арабського режиму С. Хусейна, що мали всі ознаки злочину супроти людства, було визнано такими, що підлягають усуненню й виправленню. Саме на такий унікальний прецедент і має орієнтуватись українство щодо оцінки і подолання наслідків агресії РФ та російсько-української війни 2014–2015 рр., а в ширшому історико-правовому контексті — щодо подолання наслідків радянсько-більшовицьких злочинів: геноциду українців та насильницької зміни національного складу Північного Кавказу, Слобожанщини, Сірого Клину (Сибір), Далекого Сходу, дезорганізації і знищення української спільноти регіону внаслідок Голодомору і депортацій.

Можлива міжнародна політична відповідальність Російської Федерації через втрату нею частини території на користь сусідніх держав — і позиція України

З огляду на наведені європейські прецеденти, не викликає сумнівів обґрунтованість позиції відомого аналітика, експертника президента Росії з економіки А. М. Ілларіонова, який зазначає: у разі неминучого програшу РФ у гіпотетичному розв'язаному нею масштабному воєнному конфлікту супроти сучасної світової спільноти — щодо Росії теж буде вжито заходів з недопущення реставрації російського милітаризму, шовінізму й агресії, заходів своєїрідної «реконструкції» Росії та її суспільства. З цією метою, окрім традиційних для міжнародного права репарацій і компенсацій, Росію — так само як Туреччину наприкінці Першої світової війни, як і Німеччину та Італію за наслідками обох

світових воєн, — буде позбавлено певних земель в якості міжнародної політичної відповідальності: «Північні частини сучасної території Росії, що становлять собою історичні області сусідніх держав та свого часу були анексовані у них, можуть бути повернуті цим державам..... Білгородська, Курська, Воронежська, Ростовська області, Краснодарський край — Україні»²⁴. Відзначмо, що ця заява є чи не першим у сучасній історії прецедентом визнання з боку російського аналітика й колишнього державного діяча обґрунтованості українських прав на власні етнічні терени у складі Росії.

Про науково обґрунтовані претензії щодо етнічно українських регіонів Росії і так само про правомірність постановки питання щодо відновлення української присутності на Кубані, Донщині й Прикавказзі із перспективною можливістю реінтегрувати ці регіони до складу Української держави у випадку дезінтеграції Росії чи її міжнародної реконструкції — необхідно повсякчас пам'ятати українському політикуму. Важливо, що в інформаційному просторі нашого суспільства уже з'являються аналітичні розвідки щодо необхідності якісної зміни геополітичної ролі та призначення України, яка зі споживача кредитів і грантової допомоги донорів, з аморфного нейтрального «буферу» між європейською цивілізацією і «руським миром» має, як колись у XIII ст., перетворитись на «щит Європи» й санітара пострадянського простору.

Дійсно, звучить на перший погляд парадоксально, проте на сьогоднішні ані США, ні Європі не вигідна тотальна чи навіть відчутна поразка Росії у збройно-політичному протистоянні з Україною. Адже така поразка може спричинити ланцюгову реакцію та некерований розпад Російської держави, що критично посилює б і центральноазійську кризу, адже економіка і людські ресурси регіону орієнтовані на російські ринки та працю у РФ, не кажучи вже про фрагментацію 140-мільйонної країни із ядерним арсеналом. Саме тому примарними залишаються й необхідні насправді ініціативи щодо тотальної реконструкції Росії за зразком

рабовласницького Півдня США після громадянської війни або ж Німеччини після Другої світової, що включало б денацифікацію, декомунізацію, демілітаризацію, притягнення мільйонів злочинців (бойовиків, розпалювачів ворожечі) до відповідальності.

Оскільки зазначені завдання не під силу здійснити Заходу, який також не має нині необхідної пасіонарності й політичної волі, — їх тягар мусить лягти на Україну, яка згодиться на цю надважку (але й неминучу, адже неможливо відмежуватись від російського суспільства, у переважній більшості націленого нині на повну ліквідацію України та її громадянського суспільства) нову роль в обмін на визнання її рівноправним і повноцінним партнером Заходу. Тож саме і тільки Україна ладна буде забезпечувати найцінніші для Європи блага: безпеку, геополітичну контрольованість і прогнозованість на просторах Східної Європи. Стверджується, що Україна тільки тоді і стане повноцінним союзником США та ЄС, коли запропонує себе як гаранта безпеки на просторі післяпутінської Росії, і не лише у територіальному, але й інформаційно-ментальному вимірі²⁵.

При цьому надважливо (і українські політичні діячі й аналітики мають усвідомити це вже зараз), що така діяльність аж ніяк не має бути з боку українства альтруїстичною та жертвовною, зумовленою або неминучістю, або сліпою вірою у права людини й інші західні цінності. Вона не має зумовлюватись жодними іншими мотивами, як-от спільною долею у складі колишньої «тюрми народів» (як це було за часів Центральної ради) чи ж проголошенням чергового «походу за білу расу» (ці надімперські цивілізаційні марення, до того ж неприйнятні для сусідів, неминуче призводили народи до краху та програшу — і показовим є приклад не лише німецького Рейху, але й «експорту революції» з боку СРСР та навіть спроби створити світову Католицьку імперію Карлом V чи відновити Римську імперію Юстиніаном). Україна в цьому питанні має керуватись виключно державними, національними інтересами

українського народу — які аж ніяк не обмежуються природним бажанням остаточно ліквідувати багатосотлітнього небезпечного ворога, який саме збожеволів і загрожує життєдіяльності як українства, так і усієї Європи. Україна та її суспільство при цьому мають пам'ятати і про незавершеність націєтворення та політичного самовизначення, а отже, спершу публічно на рівні власного суспільства (для формування загальнонародного консенсусу), а надалі на дипломатичному міжнародному рівні поставити питання про «територіальну компенсацію» за події 2014–2015 рр. — вказуючи при цьому на аносоване Росією («Кримська» та «Валдайська» промови Путіна) переформування міжнародного права й екстраординарність ситуації. Отримання відповідних гарантій є цілком можливим, зважаючи на ціну питання, адже саме за таких умов суттєві територіальні надбання отримали у Першій світовій Італія та Румунія (остання подвоїла власну державну територію), а незалежна Вірменія так і не була утворена попри щиросерді декларації якраз з огляду на потребу створення міцного кемалістського «щита» на противагу більшовицькій Росії.

До того ж для такого територіального розвою й завершення розбудови дійсно Соборної України ми маємо і достатні демографічні ресурси. Адже українське населення етнічних теренів було здесятковане, дезорганізоване й асимільоване, але не винищене тотально. Наприклад, голова Української культурної автономії півдня Російської Федерації Ігор Жуга наприкінці 2006 р. заявив, що корінні українці становлять сьогодні приблизно **60** відсотків населення Кубані²⁶. За словами доктора історичних наук Д. Білого, незважаючи на колосальні втрати українства від Голодомору, репресій та депортацій (до 70% українського населення Кубані), «фактичний відсоток українців на Кубані й Північному Кавказі залишився досить значним: в цілому як на Північному Кавказі, так і Кубані, зокрема, приблизно **50,5%**»²⁷.

Ці оцінки підтверджуються і протилежною стороною: за даними відверто неприхильного до українства Інституту країн СНД, найбільша кількість українців Росії на початку 2000-х рр. проживала на Кубані (до **47%**): «Строго кажучи, співвідношення росіян та українців на Кубані становить **49 до 47%**. Необхідно, за можливості, піддавати обмеженню поширення цієї статистики»²⁸.

Західноруський світ — ціннісна й геополітична альтернатива «русському миру»

Якщо домінуючою ланкою нової східноєвропейської системи захисту стане таки Україна, то сам щит може бути утворено новим — дієвим і цілісним — геополітичним союзом пострадянських держав, об'єднаних не лише спільними геополітичними потребами й інтересами, але й спільною правовою культурою, історичним розвитком, культурою та цінностями, релігією й мовою. Йдеться про концепцію «Західноруського світу» на противагу вже заявленому й цілковито дискредитованому «русському миру». Основними рисами такого геополітичного союзу стануть:

- Дійсна децентралізація: геополітичний союз як узгодження суверенних національних держав, значно подібніший до Європейського союзу, аніж, скажімо, до путінського Митного союзу. При цьому Київ повною мірою виконуватиме роль не імперського центру («третій Рим»), а духовного та культурного осередку глобальної мережі створюваного громадянського суспільства («другий Єрусалим»). Так само й Україна — буде осердям Західноруського світу й здорової східнослов'янської орієнтальної традиції.
- Відповідно, Західноруський світ орієнтуватиметься в ціннісному сенсі не на бездумну рецепцію вестернізованого розуміння права, культури, способу життя, але знаходитиме в історії свого розвитку кращі практики, відповідні передовим гуманістичним досягненням європейської цивілізації. Скажімо, питан-

ня захисту прав жінок мають розглядатись не крізь призму написаних у 1960-х рр. брошур і методичок феміністичного спрямування, а на засадах автентичних джерел права й моралі, як-от «Руська Правда», Зборівський договір та Конституція П. Орлика — адже ці акти містять приписи щодо оздоровлення соціально-економічних відносин, захисту прав жінок і дітей, скасування смертної кари, політичних стримувань і противаг тощо. Відповідно, правові, ідеологічні, культурні, релігійні надбання Руської княжої, козацької доби мають цінуватись, а їх досвід — вивчатись у порівнянні з подібними здобутками інших національних держав Західноруського світу.

- При цьому кожна залучена до Західноруського світу держава — є національною державністю свого народу (титульної нації), тож має повне право і всебічне сприяння дружніх держав-сусідів щодо захисту власної мови, культури, традицій, етнонаціонального підґрунтя при безумовному дотриманні верховенства права, захистові прав етнічних меншин та корінних народів.

Можна послідовно вирізнити три рівні цінностей та політичних напрямів, що захищатимуться у рамках Західноруського концепту та забезпечуватимуть рівновіддаленість українства і від асимілюючого імперського проєкту російського штибу, і так само від денационалізуючого впливу європейських лівомарксистських та ліберальних доктрин (регіоналізації, злиття націй тощо). Отже, український народ буде забезпечено як від розчинення у геополітичному союзі, так і від подальшої асиміляції. Подамо ці рівні від найвищого до найнижчого, зазначаючи, однак, що всі вони є важливими та неодмінними для гармонійного розвитку українства та дружніх націй:

1. **Найвищий геополітичний рівень Західноруського світу** як міжнародного наднаціонального союзу національних держав, поєднаних спільними геополітичними інтересами й суспільними цінностями.

2. **Політична нація** як громадянське суспільство, сформоване з громадян усіх національностей на основі офіційної мови, традицій та культури титульної нації. У чинній українській Конституції наявна відповідна категорія «Український народ» чи «народ України», до якої априорі належить кожен, хто має українське громадянство, при цьому має ставитись вимога щодо поваги України, культури й традицій етнічної Української нації, інших меншин і корінних народів.
3. **Етнічна спільнота** — як титульна нація України (й аналогічно у союзних державах), що утворила цю державу та дала їй свою назву і підлягає особливому захисту з огляду на багатосотлітню боротьбу за державність та систематичне порушення її прав та інтересів, зокрема і шляхом зазнавання геноциду з боку російської держави й народу. Інституювання та юридизація етнічної титульної нації України дозволить краще зберігати підвалини ідентичності Української держави в умовах рецидивів радянського впливу, креолізованості, асимільованості значної частини суспільства і неготовності західної ліберальної доктрини брати до уваги специфічні українські (а у широкому контексті — східноєвропейські) реалії.

Показово, що варті уваги поради переформатування східноєвропейського простору і створення альтернативи Москві та її майбутньому «русскому миру» шляхом як прилучення українських етнічних теренів до материнської держави, так і налагодження обопільно вигідної співпраці із сусідніми поневоленими народами пропонувались українською діаспорною доктриною уже у 1940-х рр.: «Вирінає проблема української територіальної політики. Постає питання, чи краще задовольнитися при відновленні Української держави меншою територією, але стягнути на неї розпорошене українство, чи поширити територію без її закріплення». Говорячи про коригування кордону з Росією з огляду на перебування за межами України північної

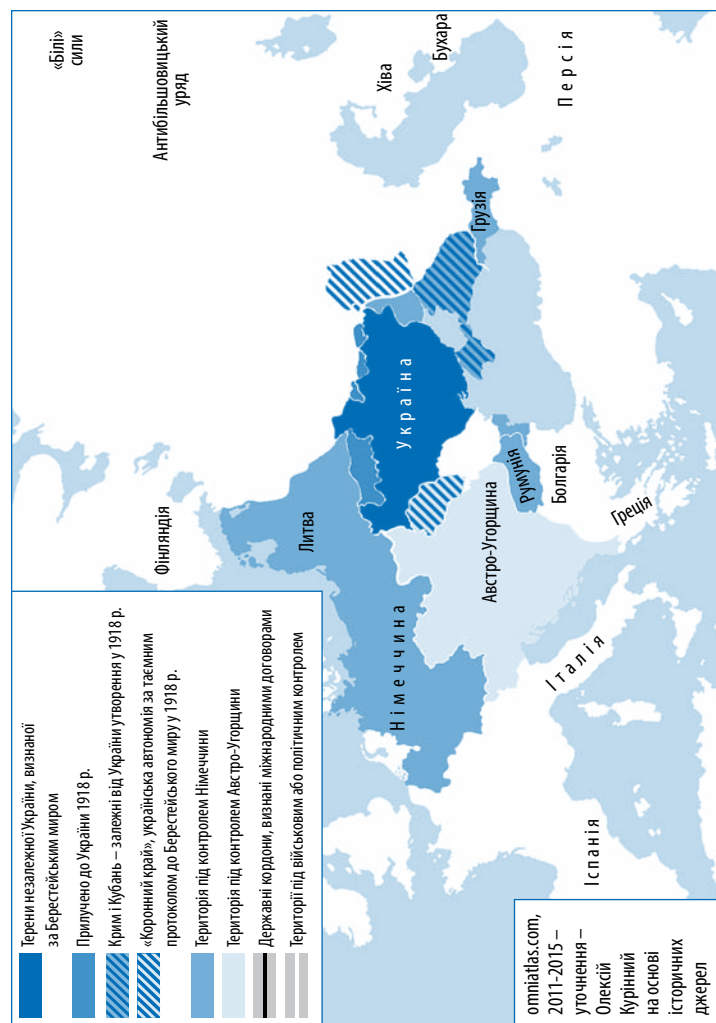
частини Слобожанщини й величезних теренів на південному сході від Дону і Передкавказзі, за якими ще протягаються українські колоніальні землі в Азії, українські аналітики стоять перед дилемою: *територіальне поширення без сильнішого закріплення національної території чи менша, але суцільна територія*. Відповідно, наявні три алгоритми геополітичних дій: 1) обмежитися на суто національній території; 2) спрямувати зусилля на включення до України східного Передкавказзя й навіть земель у Сибіру — чого не можна зробити, не розв'язавши проблеми Дону й Козацьких земель; 3) найбільш конструктивний шлях за нинішніх політичних умов — докласти зусиль, щоб на руїнах Росії постав ряд нових держав, як-от Дон, Козацька держава, Сибір тощо, і задовольнитися близьким союзом із цими країнами і забезпеченням у них прав української людності²⁹.

Рік	Джерело, дослідник	Українці	Росіяни	Перевага росіян
1719	Я. Водарський,	5 952 тис.	11 127,5 тис.	1,869 р.
1795	В. Кабузан	10 683 тис.	20 061,2 тис.	1,877 р.
1840/1843	Я. Шафарик	13 144 тис.	36 000 тис.	2,7 р.
1858 р.	В. Кабузан ³⁰	15 971 тис.		
1877	Народы России — СПб.: 1877 ³¹ .	11 000 тис. (лише Росія)	40 000 тис.	3,6 р.
1886	Алфав. список — СПб.: 1895 ³² .	17 110 тис. (лише Росія)	58 000 тис.	3,4 р.
1897	В. Кабузан	26 369 тис.	55 667 тис. 469	2,1 р.
1910/1917	В. Кабузан	35,533 млн. (і 1,5 асимільовано)	60–65 млн.	
1914	А. Кримський	35 млн. (і 1,5 асимільовано)	65 млн.	1,85 р.
1926/1931	В. Кабузан	37 228 тис.	77 791 тис. 124	2,1 р.

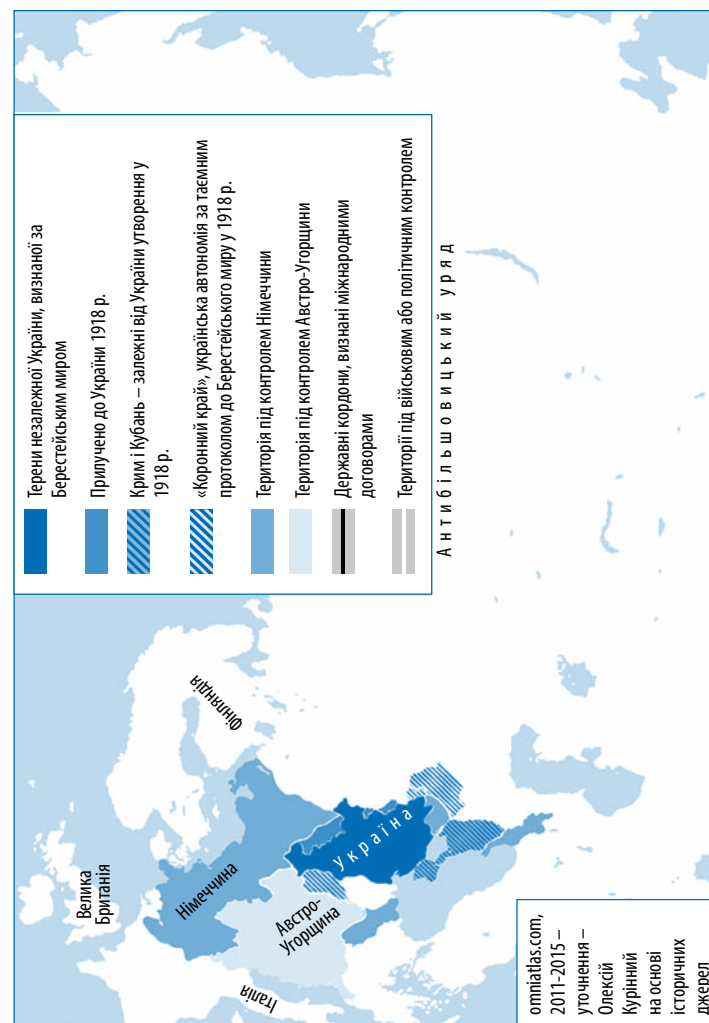
Таблиця 1

Рік	Українці		Росіяни		Перевага росіян
	Україна	Діаспора	РФ	Діаспора	
1989	48,29 млн.		148 (145,16 + 2,8) млн.		3 рази
	37,4 млн. 37 419 тис.	10 млн. (25–30 млн.)	119,9 млн. (119 865 946)	СНД: 25 млн. Інші: 2,8 млн.	
2001–2	46,5 млн.		135,9 (132,4+3,5) млн.		2,9
	37,5 млн. 37 541 693	8 млн. (25–30 млн.)	115,9 млн. (115 889 107)	СНД: 16,5 млн. Інші: 3,5 млн.	
2010	44 млн.		129,3 млн.		2,9
	37,5 млн. 37 541 693	6,5 млн. (25–30 млн.)	111 млн. (111 016 896)	СНД: 15,5 млн. Інші: 2,8 млн.	
2015	42–42,5 млн.		125–126 млн.		2,94– 2,96
	35,5–35,8 млн.	6,5 млн. (25–30 млн.)	109–113 млн.	СНД: 11 млн. Інші: 2,8 млн.	

Таблиця 2

Європа у 1918 р. Офіційно визнані за міжнародними договорами кордони, а також межі військового контролю та політичного впливу Європейських держав станом на весну-літо 1918 р. (за наслідками укладання Берестейського мирного договору).

Розпад Російської імперії у 1918 р. Офіційно визнані за міжнародними договорами кордони, а також межі військового контролю та політичного впливу держав у Європі та Азії станом на весну-літо 1918 р. (за наслідками Берестейського миру і громадянської війни у Росії).

ПРИМІТКИ

- 1 Исследования по истории России XVI–XVIII вв: Сб. статей в честь 70-летия Я. Е. Водарского. Юрий Александрович Тихонов. — М.: РАН. Институт истории, 2000. — 257 с. — С. 60.
- 2 См.: Брук С. И., Кабузан В. М. Численность и расселение украинского этноса в XVIII – начале XX в. // Советская этнография. 1981. — № 5. — Таблица 3. — С. 20–21. Цит. за: Миллер А. И. «Украинский вопрос» в политике властей и русском общественном мнении (вторая половина XIX в. — СПб: Алетейя, 2000. — 263 с.
- 3 Винниченко В. К. Відродження нації. — К.: Політвидав України, 1990. — Ч. I. — С. 168, 188.
- 4 Малая советская энциклопедия. Том седьмой. Прямая — Скулы / Гл. ред. Н. Л. Мещеряков. — М.: Гос. словарно-энциклопедическое издательство «Советская энциклопедия»; ОГИЗ РСФСР, 1932. — 930 с. — С. 684, 687.
- 5 Рудницький С. Л. Чому ми хочемо самостійної України? / Упор., передм. О. І. Шаблія. — Львів: Світ, 1994. — 416 с. — С. 254–261.
- 6 Лоза Ю. Україна. Оглядова мапа. Пояснювальний текст. — К.: МАПА ЛТД, 1994. — 48 с. — С. 11.
- 7 Рудницький С. Чому ми хочемо самостійної України? / Упор., передм. О. І. Шаблія. — Львів: Світ, 1994. — 416 с. — С. 24–25, 266.
- 8 Енциклопедія українознавства. Загальна частина (ЕУ-І). — Мюнхен, Нью-Йорк, 1949. — Т. 1. — С. 156–177 // <http://litopys.org.ua/encycl/eui023.htm>.
- 9 Савка Я. Російщення Кубані — південно-східного бастиону України // Російщення України: Науково-популярний збірник / Гол. ред. Л. Полтава. — К.: Видання українського конгресового комітету Америки ради оборони і допомоги Україні, 1992. — 408 с. — С. 214 (<http://historyso.narod.ru/>); Чумаченко В. К. Казачья литературная Голгофа (писатели, историки и журналисты — жертвы политических репрессий) // Третьи кубанские литературно-исторические чтения. — Краснодар, 2001. — 289 с. — С. 255–267.
- 10 П. 1 ст. 1 Європейської конвенції про незастосування строків давності до злочинів проти людяності та воєнних злочинів (1974) // http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=994_125.
- 11 В отношении Западной (турецкой) Армении вступало в действие принятое Союзными державами обязательство освободить армян от власти геноцидного турецкого государства. —

- Див.: Барсегов Ю. Г. Геноцид армян. Ответственность Турции и обязательства мирового сообщества. Документы и комментарий: В 2 т. — М.: Крон-Пресс, 2002. — Т. 2. — С. 224.
- 12 Зокрема, очільники керівних органів польського народу Президент польської Крайової Ради Народової Б. Берут та Прем'єр-міністр Тимчасового уряду національної єдності Ед. Осубка-Моравський у посланні до Голови Раднаркому СРСР від 20 липня 1945 р. стверджували, що «польський народ, який зазнав величезних втрат у війні супроти Німеччини, будь-яке інше рішення щодо західного кордону (окрім як по ріках Одер і Нейсе — Кур.) розглядав би як образу та загрозу для майбуття польського народу і держави». — Див.: Послание президента Крайовой Рады Народовой и премьер-министра Польского временного правительства национального единства Председателю Совета Народных Комиссаров СССР. Варшава, 20 июля 1945 г. // Берлинская конференция. 17 июля – 2 августа 1945 г. // Советский Союз на международных конференциях периода Великой Отечественной войны 1941–1945 гг.: Сборник документов. Том VI. Берлинская конференция руководителей трех союзных держав — СССР, США и Великобритании (17 июля – 2 августа 1945 г.). — М.: Издательство политической литературы, 1984. — С. 307–308 // http://www.hist.msu.ru/ER/Etext/War_Conf/berlin20.htm.
 - 13 Див. Баулин П. Приказано уничтожить (Сокращение населения Украины произошло на 80% за счет русских) // Завтра. — 16.03.2003. — № 12 (487).
 - 14 Дирксен фон Г. Москва, Токио, Лондон. Двадцать лет германской внешней политики / Пер. с англ. Н. Ю. Лихачевой. — М.: ОЛМА-ПРЕСС, 2001. — 445 с. // http://militera.lib.ru/research/dirksen_h/07.html.
 - 15 Задохин А. Г., Низовский А. Ю. Пороховой погреб Европы. — М.: Вече, 2000. — 416 с. — С. 254.
 - 16 Так, на одному із засідань у рамках першої (прелімінарної) Конференції Союзних Держав у Лондоні від 16 лютого 1920 р. представник Франції Бертело цілковито підтримав ідею створення «нової вірменської держави, до якої потрібно буде долучити частини турецької Вірменії». Він погодився із тим, що «потрібно здійснити усе можливе, аби компенсувати вірменам муки, яких вони зазнали під час звірств». — Див.: № 407. Первая (прелиминарная) Конференция Союзных Держав в Лондоне. Протокольная запись заседания Конференции Союзных Держав, про-

- ходившего на Даунинг-стрит 10, S.W.1, 16 февраля 1920, 18.30 // Барсегов Ю. Г. Геноцид армян. Ответственность Турции и обязательства мирового сообщества. Документы и комментарий: В 2 т. — М.: Крон-Пресс, 2002. — Т. 1. — 297 с.
- 17 Громыко А. Ящик Пандоры VS волшебная лампа Аладдина // Международная жизнь. — 2008. — № 5. — С. 92.
- 18 Обращение Совета Федерации Федерального Собрания РФ к Президенту Российской Федерации Д. А. Медведеву о признании независимости Южной Осетии и Абхазии // Парламентская хроника. — 25.08.2008 ; Заявление Президента России о признании независимости Южной Осетии и Абхазии от 26.08.2008.
- 19 Дирксен фон Г. Москва, Токио, Лондон. Двадцать лет германской внешней политики / Пер. с англ. Н. Ю. Лихачевой. — М.: ОЛМА-ПРЕСС, 2001. — 445 с. // http://militera.lib.ru/research/dirksen_h/07.html.
- 20 Не випадково экс-міністр закордонних справ Чехії Ян Каван за свідчив колективне прагнення чеського суспільства самоусунути від проблеми, заявивши: «Чому ми маємо акцентувати увагу на декретах Бенеша?... Вони належать до минулого і мають залишитися у минулому». — Див.: Putting The Past To Rest // Time. — 2002.
- 21 Тож цілком закономірно кандидат у президенти Чеської Республіки Карел Шварценберг у січні 2013 р. заявив: «Те, що ми (Чехословацька влада — Кур.) вчинили у 1945-му, сьогодні вважалося б смертельним порушенням прав людини й уряд Чехословаччини, спільно із президентом Бенешом, знайшли б своє місце (на лаві підсудних) у Гаазі». — Див.: Czech election candidate questions post-war expulsion of Germans // The Telegraph. — 22.01.2013//<http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/czechrepublic/9818353/>.
- 22 The Constitution of Iraq, adopted on 15 October 2005 // http://www.uniraq.org/documents/iraqi_constitution.pdf
- 23 O'Leary B. Article 140: Iraq's Constitution, Kirkuk and the Disputed Territories. — 07/05.2008 // http://www.kurd.org/doc/OLeary_Paper.pdf
- 24 Илларионов А. Когда российские граждане захотят отдать Крым Украине. — 22.10.2014 // <http://aillarionov.livejournal.com/745627.html>.
- 25 Горский П. Почему США невыгодно тотальное поражение России в Украине // Хвиля. — 2.05.2015 // <http://hvylya.net/analytics/>

- geopolitics/pochemu-ssha-nevyigodno-totalnoe-porazhenie-rossii-v-ukraine.html.
- 26 Багрянний С., Маковицька С. Чи може Краснодарський край РФ перетворитись на «російське Косове» // Україна молода. — 20.03.2008. — № 053.
- 27 Білий Д. Зміни у складі українського населення Кубані в 1932–33 рр. // Донецький вісник Наукового товариства ім. Шевченка. — Донецьк: Український культурологічний центр, Східний видавничий дім. — 2002. — Т. 2. — 220 с.
- 28 Русский вопрос на Украине и проблема украинской диаспоры в России: политический, исторический, культурный и правовой аспекты // Информационно-аналитический бюллетень «Страны СНГ. Русские и русскоязычные в новом зарубежье». — М.: Институт стран СНГ, Институт диаспоры и интеграции, 2000. — № 16 (15.10.2000). — 69 с. — С. 13.
- 29 Енциклопедія українознавства. Загальна частина (ЕУ-І). — Мюнхен, Нью-Йорк, 1949. — Т. 1. — С. 177 // <http://litopys.org.ua/encycl/eui023.htm>.
- 30 Кабузан В. М. Украинцы в мире: динамика численности и расселения. 20-е годы XVIII века – 1989 год: формирование этнических и политических границ украинского этноса. — М.: Наука, 2006. — 258 с.
- 31 Народы России. Живописный альбом. — СПб.: Типография Товарищества «Общественная польза», 1877. — 626 с. — С. 1, 18.
- 32 Алфавитный список народов, обитающих в Российской империи. — СПб.: Издание канцелярии комитета министров, 1895. — 90 с. — С. 13, 49.